

Deixis in the Hebrew language (Pragmatic study)

Zainab Abbas Fadhel

Zainab.ab195@gmail.com

ASSISTANT. Prof. Dr.

HAMID MRHOON HAMAD

Hamid.m.hamad@colang.uobaghdad.edu.iq

Baghdad University - College of Languages –

Department of Hebrew Language

DOI: [10.31973/aj.v2i139.2633](https://doi.org/10.31973/aj.v2i139.2633)

Abstract

This research sheds light on one of the important linguistics topics, it is the deixis in the Hebrew language, and its use many fields by studying its most prominent types, and it's this deliberative function., The application of this study was a general of the Hebrew language.

In this research we had studying sections of deixis: person deixis, time deixis, place deixis, and social deixis.

The research found the deixis closely related to the context especially the 'context situation ' as it represents the environment and the contents of the basic elements like a speaker- receiver-place and time, which is the basis of the deixis.

Key words: deixis, context, sender, sendee, place, temporal.

הדיאקסיס בלשון העברית

(עיון פרגמאטי)

סטודנט תואר שני : זינב עבאס פאדל   ד"ר תאמד מרהון חמד

המחלקה ללשון עברית

המחלקה ללשון עברית

מילות מפתח : דאיקסיס, הקשר, מוען, נמען, המקום, הזמן.

• הקדמה

נושא הדאיקסיס בצורה כללית הוא אחד הנושאים הלשוניים החשובים, הנושא הזה

שייך לתחום הפרגמאטיקה, חשיבותו טמונה בכך שהוא אמצע הבעה חשוב בחיי

היומיום שלנו, מכיוון שהוא נחשב אחד מאמצעי התקשורת בין האנשים. נושא זה

קשור בקשר הדוק בהקשר, משום שהוא עוזר להסיר הדו-משמעות שבאמצעותו
אנו מגיעים לרפרנטים המכוונים בצורה מדויקת.

• **חשיבות המחקר**

מאמר זה שופך אור על אחד התופעות הלשוניות הבולטות ביותר, הדאיקסיס
בלשון העברית, תופעה זו נחשבת אחד האמצעים הלשוניים החשובים שמשחקים
תפקיד חשוב הן בקוהרנטיות והן בהבנה המדויקת למסר שטמון בטקסט.

• **השערות המחקר**

נקודת ההנחה של המחקר היא : הדאיקסיס אמצעי לשוני חשוב בתהליך
התקשורת בין בני השיח, והוא נשען על ההקשר הלשוני כדי להשיג את תפקידו .

• **מטרת המחקר**

מטרתו של המחקר היא לתאר את הדאיקסיס בלשון העברית, דרך אנליטיקה
מקיפה לכל סוגי הדאיקסיס והפונקציות שהוא משחק שעוזרות להבהיר את הסימנים
התחביריים, והסמנטיים הנפוצים של תופעה זו .

כדי להשיג את המטרה הזאת, יש לנקוט בצעדים שלהלן:

• הגדרת הדאיקסיס הגדרה מקיפה.

• הבהרת סוגי הדאיקסיס.

• קביעת הפונקציות העיקריות של הדאיקסיס.

• **שיטת המחקר**

על מנת לתאר את התופעה הזו תיאור רחב ומקיף, נשענו על השיטה
האנליטית דסקריפטיבית להיות אמצעי לעמוד על המאפיינים הבולטים של התופעה
הזו כדי להצביע על המאפיינים העיקריים של הדאיקסיס.

1. **הדאיקסיס מהו ? (Deixis)**

המונח דאיקסיס שאול מיוונית, ומשמעותו המקורית 'להצביע על משהו'. אכן,
אפשר לראות כפרוטו-טיפוס (אב-טיפוס) של הדאיקסיס את מלות-הרמז, המלוות
בתנועת ידו של הדובר. הדאיקסיס קשור אפוא קשר הדוק בהקשר הנסיבתי,
וביסודו של דבר-אל נסיבה שבה קיימת תקשורת פנים-אל פנים בין מוען לנמענו .
כיום נוהגים לכלול בקטגוריה הקרויה "הדאיקסיס" את כל האמצעים הלשוניים,
המילוניים והדקדוקיים הקושרים את המבע אל הנסיבה כלומר אל המוען, הנמען,
הזמן והמקום, המהווים את ההקשר הנסיבתי של פעולת התקשורת (רפאל ניר,

Rafael Nir (47 :1989)

2. הקטגוריות של המילים הדאיכטיות

הקטגוריות העיקריות של הדאיכטיס בלשון העברית הן "גוף, זמן, מקום".
נסכם אותן שלהלן:

2.1. דאיכטים של גוף (Person Deixis)

מונח " הגוף " בלועזית – person – משמעו המקורי ביוונית הוא 'מסכה' ובלטינית משמעו 'שחקן במחזה'. המונח הועבר לתחום הדקדוק (גוף ראשון , גוף שני , וכו') , מתוך ראיית אירוע תקשורתי – לשוני, המעוגן בהקשר נסיבתי מסוים , כמעין מחזה . הגוף הראשון שהוא " המדבר " , אני – הוא התפקיד הראשי, ו אתה – "הנוכח", שהוא התפקיד השני בחשיבותו. כל יתר התפקידים מאוזכרים בגוף השלישי "הנסתר" – הוא , היא , הם , הן . למעשה, הגוף השלישי נמצא מחוץ לנסיבה עצמה, לדוגמה – אין הוא נכלל ב "כאן ועכשיו" של הגוף הראשון ושל הגוף השני.

בצורה כללית הכינויים מתחלקים לשני סוגים: כינוי גוף וכינוי רמז. ההבדל המהותי ביניהם בתחביר השיח הוא, שכינויי גוף ממלאים בדרך כלל תפקיד של המרה, כלומר ממירים שם או צירוף שמני, ואילו כינויי רמז ממלאים הן תפקיד של רמיזה והן תפקיד של המרה, כלומר באים בלווית שם או צירוף שמני ורומזים אל שם, צירוף שמני , משפט(ים) או באים ללא שם או צירוף שמני וממירים אלמנטים אלה. מהבדל זה יש להוציא כינוי גוף מיודע, כגון " ההוא " , " ההם " , שבא לאחר שם או צירוף שמני, וממלא תפקיד של כינוי רמז לרחוק (עדינה עבאדי , 1988 :

Adina Abadi (115)

אחד האלמנטים הדאיכטיים הברורים ביותר והמצביעים על אדם "person" הם כינויי גוף הראשון (המדבר)-אני, אנחנו וכינויי גוף השני (הנוכח) – אתה, אתם, אתן. כינויי גוף הראשון הם תמיד אלמנטים דאיכטיים מכיוון שהרפרנט שלהם תלוי לחלוטין בהקשר שבו הם משמשים, אין ספק שהכינויים אני-אתה וכו', יש להם משמעות בתוכם למדבר או לנוכח אך ההקשר דרוש ידיעה מי המוען או הנמען שמתייחסים אליו כינוי הגוף אני- אתה .

לגבי כינוי הגוף השלישי הוא יהיה בתוך הדאיכטיים כאשר הרפרנט שלו אינו מוגדר בהקשר המילולי, אבל אם יודעים את הרפרנט שלו בהקשר המילולי, אז הוא יצא

מהדאיכטיים (محمود احمد نحلة، 2002 : 17) Mahmood Ahmed Nahla

2.2. הפונקציות של כינויי הגוף

הפונקציות של כינויי הגוף מגוונות, נסכם להלן כמה מהן: :

• **הדגשה:** ההדגשה נחשבת מהפונקציות החשובות והנפוצות ביותר, הפונקציה הזו מתגשמת כאשר יש יותר מכינוי גוף פרוד (אני , אתה) וגם החבור במשפט או בטקסט .

לדוגמה :

" ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את־הדבר הזה וגם־אתה לא־הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום " . (בראשית, 26:21)

הצורנים החבורים (ידעתי, שמעתי) וכמו כן כינוי גוף הראשון (אנכי) מתייחסים לשם הפרטי "אבימלך" המדבר כאן לצורך ההדגשה .
יש טקסטים שלא נזכר בהם המוען, כלומר המוען אינו מיודע, לדוגמה:
" אבל אני חזרתי ובדקתי את השטח הזה , ובכל פעם הסקתי , בדיוק כמו גברת היקי , שלא זו בלבד שהקונה צריך להזהיר תמיד אלא לאחזר שהתחייב עליו לקבל את המציאות ברוח טובה " (ציאנג ריי לי , 2002 : 103 Rae Lee).
ההדגשה דרך השימוש בכינויי גוף ראשון בסוגיהם הפרוד והחבור כדי להתייחס למוען וכדי לדעת מי הוא, אנו חייבים לחזור להקשר הנסיבתי כדי לדעת מי המוען .

כינויי גוף השני גם משומשים להביע את ההדגשה, לדוגמה :

מה מהותך, ממה אתה קרוץ,

שתבא צללים זרים צובאים עליך ? (שמעון זנדבנק , 2002 : 203 Shimon sandbank).

אחרי שהבהרנו את השימוש בכינויי הגוף לצורך ההדגשה, נשאלת השאלה, למה הפונקציה של ההדגשה מתגשמת דרך כינויי גוף הראשון והשני בלבד ?

לדעתנו התשובה טמונה בכך, אנו יכולים לוותר על השימוש בגוף ראשון או

בגוף שני בצורנים פרודים בזמן עבר ובזמן עתיד. לדוגמה :

(א) השתתפתי בסימפוזיון על הנושא " דת ומדינה " .

(ב) מחר תלכו להצגת תיאטרון .

במקרים אלה יש יותר מכינוי גוף פרוד (אני – אתם) אלא אם כן הוא בא להדגשה .

(1א) אני השתתפתי בסימפוזיון על הנושא " דת ומדינה " .

(2ב) מחר תלכו אתם להצגת תיאטרון .

המצב שונה לגבי הגוף השלישי: בדרך כלל אין משמיטים את כינוי הגוף הפרוד:

(2أ) הוא השתתף בסימפוזיון (ולא : השתתף בסימפוזיון) .

• זלזול

בעברית קיים קשר בין כינויי הגוף השלישי הפרודים (הוא , היא , הם , הן) לבין כינויים רומזים המציינים ריחוק (ההוא , ההיא , ההם , ההן), הגוף השלישי נתפס אפוא כמרוחק, נראה שהריחוק אינו מתבטא רק במקום, אלא גם ביחסו של הדובר אל הרפרנט. ואכן, כשמתייחסים לרפרנט שהוא אדם בכינויים רומזים המציינים ריחוק, מבטא הדבר לפעמים (בעברית המודרנית, ובדרך כלל במשלב דיבורי) ריחוק או זלזול מהבחינה הריגושית, במיוחד כשהם משמשים במקום שם-עצם (pro-noun) ולא כתוספת של מגדיר (adjective), לדוגמה :

- אתה מכיר את **הוא** ?

במקרה זה אפשר לראות את הקונוטציה של הזלזול כרכיב סמאנטי דאיקטי מודאלי, המבטא את התייחסות המוען אל הרפרנט, רכיב זה אינו דאיקטי (**רפאל ניר** , 1989 : 53 .Rafael Nir

• הפנייה (vocative)

בצד השימוש בדאיקטים של גוף, שעיקרו ה**תייחסות**, מקובל להשתמש בדאיקטים של גוף גם לצורך הפנייה, ה**פנייה** כשמוגדרת היא צירוף שמני (בן מילה אחת או יותר), שתפקידו להפנות את תשומת לבו של הנמען אל המבע. מכאן שהפנייה אינה חלק אורגאני של הפרופוזיציה (כלומר – של "תוכן" פוטנציאלי של המבע); יש לה תפקוד מטא-תקשורתי (meta-communicative), המעוגן בהקשר הנסיבתי .

- **דני** , הביא את הספר של אניד סטארקי מליד המיטה (**אלונה קמחי**, 1996 :

Alona qamhi (176

במשפט זה, הפנייה מתגשמת דרך שם העצם הפרטי "דני". הפנייה נועדה לזהות את הנמען המסוים והרצוי (כדי למנוע דו-משמעות במקרים שבהם יש בהקשר הנסיבתי מספר נמענים פוטנציאליים), או לשמש כסימן פתיחה למבע. סוג אחר של הפנייה שהיא נועדה להעזיק את הנמען אל תחום הנסיבה התקשורתית, כדי להבטיח לו (לנמען) קליטה חושית (פרצפטואלית) נאותה של המבע .

סוג זה של פנייה מכונה **קריאת זימון** (summons), לדוגמה :

- **שלמה** , עלי לדבר אתך .

במקרה של קריאת זימון הפנייה מלווה לרוב בפועל-תנועה , כגון: **בוא , גש לכאן**, או בפועל – האזנה , כגון: **שמע , הקשב (רפאל ניר , 1989 : 54)**

.Rafael Nir

3. דאיקטים של זמן (Time Deixis)

דאיקטים של זמן הם אלמנטים לשוניים שמתייחסים לזמן אמירת הדיבור שנקבעת משמעותה מהנתונים המציינים בהקשר הנסיבתי, וקליטת הנמען לזמן הדיבור עוזר באופן ברור לקבוע את הרפרנט האלמוני (نقطة قياس، 2018 : 51)

.Lenda qyas

אפשר לומר שדאיקטים של זמן הם מילים מצביעים על הזמן שקובע אותו ההקשר בהתאם לזמן הדיבור, זמן הדיבור הוא המרכז הדאיקטי " deictic center " של הזמן בדיבור, אם לא נודע זמן הדיבור או המרכז הדאיקטי של הזמן (טמפרולי), העניין מתבלבל על השומע או על הקורא, לדוגמה:

"משהו אומר: אבוא אחרי שבוע"

הרפרנט שלו שונה אם אומרים אותו היום או אחרי חודש או אחרי שנה . אם אומרים גם **"נפגשים בשעה עשר"**, זמן הדיבור וההקשר שלו הם שקובעים הכוונה בשעה עשר בבוקר או בערב, ביום זה או אחריו וזמן הפועל "נפגשים" זה שמונע שהפגישה כבר התרחשה, אלא מפנה את זמן הפגישה לזמן עדיין לא עבר. לדוגמה: אמש , מחר, עכשיו, השבוע שעבר, יום שישי, השנה הבאה, מאז חודש....וכו'. כל המילים האלו משמעותם אינה ברורה רק אלא דרך הצבעה לזמן עצמו בהתאם לזמן הדיבור או מרכז הזמן הדאיקטי (محمود احمد نحلة، 2002 : 19-20)

.Mahmood ahmed nahla

השימוש בדאיקטים של זמן מוכתב על – ידי "נקודת האפס", המעוגנת בזמנה של הנסיבה המסוימת המשמשת כהקשר לתקשורת. לכן כשאומר המוען "בעוד שעה", הריהו מתכוון לנקודת-זמן המרוחקת בשעה אחת מזמן אמירתו את הדברים. הדאיקטים הטיפוסיים לציון זמן הם אותן מילים, המוגדרות בתחביר המסורתי כ " תיאורי-זמן " או כמלות –זמן" (רפאל ניר , 1989 : 55) .Rafael Nir
דאיקטים של זמן הם מילים עם משמעויות זמניות ספציפיות בהקשרים ספציפיים כמו : עכשיו, מחר, בבוקר, בערב, בצהריים, היום....וכו', או כמו שמסביר "ליונסון" שהדאיקטים של זמן כוללים את התנועה הטבעית של היום והלילה ברצף, חודשי ירח, שנים, עונות השנים ולאחר מכן השימוש במדד או בלוח

השנה (رحاب المناع ، محمد الخفاجي ، 2018 : 10) ، Rehab AL-mana'a ،
Mahammed al khafaji לדוגמה :

"היום אָתָם יִצְאִים בְּחֶזֶשׁ הָאָבִיב" . (שמות, 14: 4)

תיאור זמן המעורפל "היום" בפסוק זה נחשב מרכז דאיקטי זמני, שקשור בכלל זמני רחב ביותר קשור בעידן המוען ומה שסובב מן המעמדים . המילה "האביב" שמתייחסת לאחד עונות השנה שנחשבים גם דאיקטים של זמן .

" אמש הועבר ברגותי מכלא " הדרים " בשרון לבידוד בכלא קישון כחלק מניסיון של שב"ס להיאבק במחאת האסירים " (יניר יגנה , חדשות , 18.4.2017)

. yagana yanir

המילה "אמש" שנחשבת כמרכז דאיקטי של זמן, כאשר אנו קוראים הטקסט הזה אנו לא יודעים באיזה יום או באיזה זמן בדיוק, אלא אנו מוצרכים לחזור לזמן כתיבת המאמר כדי לדעת היום המכוון או התקופה המסוימת שבה נכתב המאמר. " נקודת האפס " מבחינת הזמן היא בדרך כלל זמנה של נסיבת התקשורת. אולם אין הדברים פשוטים כל כך, יש מצבים שבהם אין חפיפה בין זמן הקידוד (encoding) לבין זמן הפענוח (decoding) .

לדוגמה: ריאיון עם ראש ממשלת ישראל ליום- העצמאות, הריאיון מוקלט מספר ימים מראש , אולם הוא משודר ביום העצמאות ברדיו .יש להניח , יתבטא בשימוש בדאיקטים של זמן, לדוגמה:

• היום מלאו ארבעים שנה לקיום מדינת ישראל .

להתאמה כזו של זמן הקידוד לזמן הפענוח קוראים "השלכה" (פְּרוֹיֶקְצִיָה). הבעיה של ההקשר הדאיקטי הטמפוראלי (כלומר – ההקשר הדאיקטי מבחינת הזמן) קיימת בעיקר בסוגים שונים של תקשורת בכתב.

תקשורת במדיום של הדיבור כרוכה בדרך כלל בנוכחותם של המוען והנמען באותו זמן (להוציא הקלטה מראש, כדוגמה שנזכרה לעיל). לא כן תקשורת בכתב, זו נועדה מלכתחילה לשרת מצבים שבהם המוען והנמען מרוחקים זה מזה מבחינת הזמן ולעתים אף מבחינת המקום. לדוגמה:

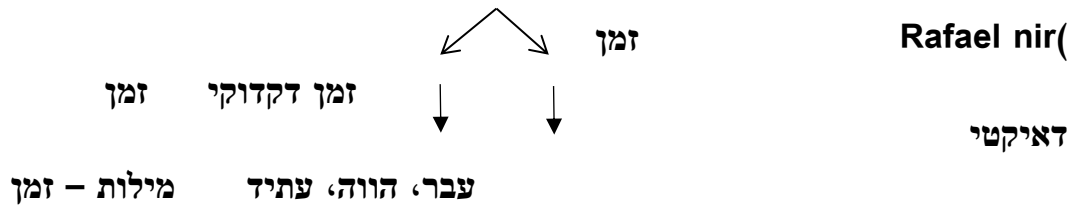
" נכון לעכשיו אין טיפול ספציפי למחלה הנגיפית, אך חלק מהחולים הקשים

יותר עשויים לקבל טיפול תומך להקלת התסמינים בזמן שגופם נלחם במחלה.

מרבית החולים (כ-80 אחוז) מחלימים ללא צורך בטיפול מיוחד " (אלינור אביב –

שרון , מכון דוידסון, 3.3.2020) Aviv Sharon Alenor .

במשפט "עכשיו אין טיפול ספציפי למחלה הנגיפית", אם הדברים האלו מופיעים בתוך מאמר בכתב-עת מדעי או במאמר, יש להניח שהקורא יבדוק את תאריך הפרסום (שהרי ייתכן, שמאז זמן כתיבת הדברים עד לקריאתם חל שינוי במצב הטיפול, דהיינו אם קוראים את המאמר אחרי תקופה, כמה חודשים או שנים אז אפשר יהיה בעתה נמצא את הטיפול של המחלה הזו) (רפאל ניר, 1989 : 56

תרשים (1) : סוגי של זמן

4. דאיקטים של מקום (Place Deixis)

דאיקטים של מקום הם אלמנטים דאיקטים שמצביעים על מקומות שהשימוש והפרשנות שלהם תלויים בהם כדי לדעת את מקום וזמן המוען או מקום אחר ידוע לנמען או לנוכח. קביעת המקום יש לה השפעה בבחירת האלמנטים שמתייחסים אליו לקרוב, לרחוק או לכיוון. אי אפשר לדוברי השפה להשתמש או לפרש מילים כמו: זה, זאת, כאן...וכו', אלא אם כן הם יודעים אל מה שהן מתייחסות. לעומת נקודת ההתייחסות של המקום, המילים האלו נשענים על ההקשר הנסיבתי הישיר, ורוב הדאיקטים של המקום הם כינויי רמז כמו "זה, זאת" שמתייחסים לקרוב או לרחוק מנקודת ההתייחסות של המדבר (מוען), גם כן המילים כמו: "כאן ושם" שהן תיאורי מקום נושאים משמעות ההצבעה לקרוב או לרחוק מהמדבר (מוען) וגם כן שאר תיאורי המקום כמו: מעלה, תחת, לפני, אחרי וכו'.

כל המילים האלו הן אלמנטים דאיקטים שמשמעותם אינה נקבעת רק על ידי ידיעת מקום המדבר (המוען) וכיוונו. המדבר (המוען) איננו יכול לוותר על המקום כשהוא מדבר, דבר זה שנותן הלגיטימיות לדאיקטים של המקום לתרום בשיח. אנו מוצאים שהם מתמקדים בקביעת המקומות על ידי ההשתייכות לאזכורים באירוע הדיבור. החשיבות של קביעת המקום ניתן לדעת אותה על ידי שתי דרכים עיקריים של ההתייחסות לדברים: דרך הכינוי או דרך התיאור מצד אחד ודרך קביעת המקום מצד אחר

Elham bin (الهام بن ملحعين ، وفاء بن عمار، 2017 : 37) molhaen, Wafaa bin Ammar. לדוגמה:

פֶּאן הֶם עוֹמְדִים
אֲרַבְעַת הַפְּנִים, חֲכָם ,
רְשָׁע, תָּם וְשָׂאִינוּ יוֹדָע ,

בְּעִיר הָעֵתִיקָה,

עֲכָשְׁיוּ מְקוֹם נוֹסֵף

לְאֵבֶד זֶה לְזֶה (יְהוּדָה עֲמִיחַי , 1975 : 15) Yehuda Amechai .

בבתים האלו המילה "כאן" מתייחסת לדאיקסיס של מקום (תיאור של המקום), המילה זאת מציינת למקום קרוב או בצורה הכי ברורה, המקום שעומדים בו אבל עד כה אנו לא יודעים איזה מקום בדיוק בגלל המילה "כאן". בדרך כלל אנו מוצרכים לחזור להקשר הנסיבתי, דהיינו הסביבה שבה עומד המשורר ומתאר את האירוע, אז אנו יכולים לדעת את המקום המכוון.

יש גם כמה מהמילים המציינים למקום רחוק כמו המילה (שם) , לדוגמה :

משכת אותי כמו ספינה

לתוך נמל סודך

אורות העיר הרדומה

היו שם מלבדך (יְהוּדָה עֲמִיחַי , 1975 : 129) Yehoda amichai .

בבתים האלו המילה "שם" מתייחסת לדאיקסיס של מקום (תיאור של מקום)

רחוק מנוכחות המוען והנמען .

במשמעם של פעלים מסוימים טמון יסוד נסתר של דאיקסיס. לדוגמה הפועל

"להביא":

- דני הביא את הספר .

טמון בפועל הביא - בצד הדאיקט של זמן עבר, דאיקט של מקום. גם מבלי

שנוסיף למשפט הדאיקט לכאן או לביתי, משתמע מן הפועל כי תנועת ההבאה היא

לכיוון המוען, כלומר-מנקודה רחוקה מן המוען אל נקודה קרובה יותר. הדבר שונה

לגבי הפועל לקח:

- דני לקח את הספר [מן הספרייה] .

בצורת הבניין הקל של השורש ב'ו'א' טמון יסוד דאיקטי של מקום. השווה,

למשל, את המבעים האלה :

א- מי בא?

- שלמה .

ב- דוד הלך .

בעוד שהפועל בא (ללא תוספת של דאיקט מקום) מציינ תנועה אל המוען,

הרי הפועל הלך (ללא תוספת כזאת) מציינ תנועה מן המוען לנקודה מרוחקת ממנו

(רפאל ניר , 1989 : 58) Rafael nir .

כשאנו מתעניינים בדאיקטיים של מקום, נראה שחשוב לזכור שהמקום מנקודת מבטו של הדובר יכול להיות קבוע נפשית ופיזית. הדוברים הרחוקים באופן זמני ממקום הבית שלהם, לרוב ימשיכו להשתמש ב "כאן" כדי להתייחס למיקום הביתי (הרחוק), כאילו הם עדיין נמצאים במקום זה.

אפשר להיות היסוד הפרגמטי האמיתי לדאקסיס של מקום ריחוק פסיכולוגי, המוען נוטה להתעסק עם הדברים הרחוקים שהם רחוקים מבחינה פסיכולוגית, לדוגמה:

- הוא שאף את הבושם ואמר: אני לא אוהב את הבושם **הוא**.

לפי הניתוח הזה, המילה "הוא" אין לה משמעות סמנטית קבועה אלא לוקחת את המשמעות מהקשר הדיבור של המדבר (George Yule, 1996 : 12-13).

5. דאיקסיס חברתי (Social Deixis)

הקשרים החברתיים בין בני שיח, שקובעים את הבחירה בצורות פניה

בכבוד, בצורות נימוס או בנימה אינטימית מעליבה או אחרת (**אסף בר-משה**,

Asaf Bar-Moshw (13 : 2010

הדאיקטיים החברתיים הם מילים שמציינים ליחסים החברתיים בין הדוברים, על ידי המילים האלו אנו יכולים לדעת את אופי הקשר מבחינה שהוא מערכת היחסים הרשמיים או לא רשמיים, דהיינו יחסי היכרות וחיבה או שנאה וסלידה. כאשר אנו מכבדים מישהו, אז אנו משתמשים במילים הרשמיים כמו: **כבודך, אספרה כבודך, הוד מעלתך**, המילים האלו מצביעים על המוען שהוא בדרגה גבוהה ביותר מהנמען או השיחה מכילה דבר מה מהנוסח הרשמי, המוען בוחר את המילים שיש בהם דבר מנומס, כמו כן נוסחאות ברכות והדרגות מהרשמית לאינטימית (**رحاب المناع**, محمد الخفاجي , 2018 : 20) **Rehab AL- , mohammed al-khafaji** , **mana`a**.

לדוגמה :

" **הוד מעלתך**, שמענו באירופה כי האשמות בדויות הועלו נגד יהודי דמשק, הריהם

נתיני **הוד מעלתך**, וכי עינו אותם בעינויים ונגרמו להם ייסורים נוראים, כדי

להוציא מהם ראיות נגד עצמם " (**קציעה אביאלי-טביביאן** , 2003 : 94

Cassia aviali- Tibiban) .

הקטע הזה הוא מן ספר היסטורי שבו הדברים נאמרו בפגישה באלכסנדריה

בין משה מונטיפיורי ולבין מוחמד עלי באשה, נראה הניסוח המשומש בדיבור בין

המוען לנמען הוא ניסוח רשמי בגלל שמוחמד עלי הוא בדרגה גבוהה ביותר מן האחר.

המידע המקודד לדאיקטים החברתיים עשוי לכלול מעמד חברתי, יחס קרובי המשפחה, גיל, מין, מקצוע, הקבוצה האתנית .

ההגדרות האלו של הדאיקסים החברתי קשורות באופן הדוק בדאיקסים של גוף. למעשה, ישנם חוקרים טוענים כי לא ניתן לחקור דאיקטים של גוף בצורה עצמאית מדאיקטים החברתיים, מכאן בא את המונח **דאקסיס של האדם החברתי** (Yan , 208 : Huang , 2014).

הפונקציה של הדאיקסים

הדאיקסים משחק תפקיד חשוב בבניית השיח, מכיוון שהוא נקודת ההתחלה והמרכז הבסיסי בבניית השיח. הדאיקסים כלי עזר בעל משמעות רבה בפועלת ההבנה ההדדית בין בני השיח וביצירת ערוץ לתקשורת בין המוען לבין הנמען. ההתייחסות היא הפונקציה העיקרית של הדאיקסים, על ידי פונקציה זו אנו יכולים לדעת את המסר הטומן בשיח, מסר זה שהוא מביע את כוונתו של הדובר, כל זה אינו מתגשם בלי הקשר נסיבתי שמפרש את סמני השיח, השיח הוא תוצאה של ההקשר ואי אפשר שיהיה שיח בלי הקשר (حازم طارش حاتم, 2017 : 227-228).

הדאיקסים משמש כאמצעי לתקשורת בין אנשים, מכיוון שהוא כולל את כל האמצעים הלשוניים-המילוניים והדקדוקיים-הקושרים את המבע אל הנסיבה, כלומר אל המוען, הנמען, המקום, והזמן, המהווים את ההקשר הנסיבתי של פעולת התקשורת (רפאל ניר, 1989: 48) . לדוגמה :

- אשים את זה כאן.

הביטויים "זה", "כאן" הם אלמנטים דאיקטים בהקשר הנסיבתי ומתייחסת לרפרנטים מסויימים בנוכחות המוען והנמען, אפשר יהיה הדיבור על המפתח ומקומו, לפיכך הם ידועים לשני האלמנטים (המוען-הנמען) , (george yule, 1996:9) .

המסקנות

1. הדאיקסים אמצעי כל כך חשוב בתהליך קומוניקציה בין בני השיח.
2. בעזרת הדאיקסים אנו יכולים לפענח את הכוונה המדויקת של הנמען.
3. ההקשר ובמיוחד ההקשר הנסיבתי הוא האלמנט החשוב והבסיסי של השימוש בדאיקסים.
4. כינויי גוף הראשון הם לתמיד אלמנטים דאיקטים מכיוון שהרפרנט שלהם תלוי לחלוטין בהקשר שבו הם באים.

5. דאיקטים של זמן כוללים שני סוגים של זמן : זמן הדאיקטי שיהיה תמיד מעורפל, לא יכולים להבין אותו אלא כאשר נחזור להקשר שבו נאמרו הדברים, לדוגמה: יום- חודש- שנה- יום- לילה וכו', אבל הסוג האחרון הוא זמן דקדוקי שמציין לעבר, הווה, עתיד רק הזמנים האלו ולא בכללם "הציווי" שהוא אינו מציין לזמן מסוים .

6. הדאיקסיס החברתי קשור קשר הדוק עם הדאיקסיס של הגוף.

7. ישנם פעלים טמון בהם יסוד נסתר של דאיקט של מקום כמו : בא, הלך וכו'.

ביבליוגרפיה

מקורות עבריים:

1. ניר, רפאל (1989) *סמאנטיקה עברית משמעות ותקשורת 7.10*, תל אביב, האוניברסיטה הפתוחה .

2. זנדבנק, שמעון (2002) *מְנַשֵּׁר*, ירושלים, כתר הוצאה לאור בע"מ .

3. עבאדי, עדינה (1988) *תחביר השיח של העברית החדשה*, ירושלים, מגנס .

4. ריי לי, ציאנג (2002) *חיים של מחוות*, ירושלים, כתר .

5. לבנת, זהר (2014) *יסודות תורת המשמעות סמנטיקה ופרגמטיקה*, כרך א, ישראל . האוניברסיטה הפתוחה .

6. קמחי, אלונה (1996) *אני אנסטסייה*, ישראל, כתר.

7. סרי,בניה-דן (2003) *דגים מתים ביפו*, ישראל, כתר.

8. יגנה, ינר (2017) *נתניהו " לקרוא לברגותי מנהיג פוליטי זה כמו לקרוא לאסד רופא*, וואלה חדשות.

9. אביב - שרון, אלינור (2020) *הבדיקה יצאה חיובית . איך מטפלים ?*,

ישראל, מכון דוידסון הזרוע החינוכית של מכון ויצמן למדע .

10. עמיחי, יהודה (1975) *ולא על מנת לזכור*, ירושלים ותל-אביב, שוקן .

11. בר- משה, אסף (2010) *בין כינויי רמז וכינויי גוף שלישי בסינית*

מודרנית, ירושלים, האוניברסיטה העברית בירושלים .

12. אביאלי - טביביאן, קציעה (2003) *מסע אל העבר: עולם מודני נול,*

המאה ה-19, ישראל, מרכז טכנולוגיה חינוכית .

מקורות ערביים:

١. قياس، لندة (٢٠١٨) *تداولية الاشارات في الخطاب النهضوي عند مالك بن نبي " مجالس دمشق "* نموذجاً، الجزائر، جامعة محمد الشريف مساعديّة - سوق اهراس .
٢. ملحين، الهام، وفاء بن عمار (٢٠١٧) *المشيريات المقامية نماذج ديوان اللهب المقدس لمفدي زكريا " دراسة تداولية "*، مذكرة ماجستير مكملّة، الجزائر، جامعة العربي بن مهدي، البواقي.
٣. المناع، رحاب فيصل، محمد عبد كاظم الخفاجي (٢٠١٨) *الاشاريات في رسائل الادباء ومرجعياتها بين قصد المرسل وتأويل المتلقي*، العراق. مجلة آداب البصرة.
٤. نحلة، محمود احمد (٢٠٠٢) *آفاق جديدة في البحث اللغوي المعاصر*، مصر، دار المعرفة الجامعية الاسكندرية .

מקורות לועזיים :

1. Yule, George (1996) *pragmatics*, UK. Oxford University press.
2. Huang, Yan (2014) *pragmatics*, UK. Oxford Textbooks in Linguistics.

Reference

- Abadi, Adina (1988) *The syntax of the discourse of modern Hebrew*. Israel. Magnes.
- AL-Mana`a, Rehab Faisal, Mohammed Abd- AL-Khadhem Al khafaji (2018) The references in the letters of writers and their references. Iraq. Journal of Literature Basra.
- Amichai, Yehuda (1975) *And not in order to remember*. Israel. Schocken.
- Aviali-Tibiban, Cassia (2003) *Journey to the past, Amodren Loom world, 19th century*. Israel. Educational Technology center.
- Aviv-Sharon, Alenor (2020) *The test came out positive. How to treat?* Israel. The Davidson Institute is the educational arm of the Weizmann institute of science.
- Bar-Moshe, Asaf (2010) *between demonstrative pronouns and third- person pronouns in modern chines*. Israel. The Open University.
- Huang, Yan (2014) *pragmatics*, UK. Oxford Textbooks in Linguistics.
- Kimchi, alona (1996) *Iam anstacy*. Israel. Keter.
- Lenda, Qyas (2018) pragmatics of deictic in the renaissance discourse at Malik bin Nabi "damascus boards" .Algeria. University of Mohammed AL-Sharif msa`adya- Ahras market.
- Levnt, Zohar (2014) *Fundamentals of meaning theory-seman*
- Molhaen, Elham, Wafaa bin Ammar (2017) *the standing sings of the diwan of the holy flame of Moufdi Zakaria* "pragmatics study ". Complementary master note. Algeria. Arabi Bin Mahidi- Al-bouagi University.
- Nahla, Mahmood Ahmed (2002) *new horizons in contemporary linguistic research*. Egypt. House of knowledge.
- Nir, Rafael (1989) *Hebrew semantics meaning and communication.7.10*. Tel-Aviv. The Open University of Israel.
- Rae Lee, change (2002) *A life of gestures*. Israel. Keter.
- Sandbank, shimon (2002) *A Guide to poetry*. Israel. Keter.
- Sri, Bnya-Dan (2003) Fish die in beautification. Israel. Keter.
- Yanir,yagana (2017) Netanyahu read" this phase lea dership to be called adoctors foundation", walla news.

- Yule, George (1996) *pragmatics*, UK. Oxford University press.

الإشارات في اللغة العبرية (دراسة تداولية)

الباحثة زينب عباس فاضل

Zainab.ab195@gmail.com

ا.م.د. حامد مرهون حمد

Hamid.m.hamad@colang.uobaghdad.edu.iq

جامعة بغداد / كلية اللغات / قسم اللغة العبرية

المستخلص

يسعى هذا البحث الى تسليط الضوء على أحد المواضيع اللغوية المهمة الا وهو الاشارات في اللغة العبرية واستعمالها في العديد من المجالات من خلال دراسة أبرز انواعها ووظيفتها التداولية وكان المجال التطبيقي لهذه الدراسة هو دراسة عامة في اللغة العبرية.

تناولنا في هذه الدراسة اقسام الاشارات: الاشارات الشخصية - الاشارات الزمانية - الاشارات المكانية والاشارات الاجتماعية.

خلص البحث الى ان الاشارات تعد وسيلة أساسية في عملية التواصل اذ ان لها صلة وثيقة بالسياق ولاسيما سياق المقام بكونه يمثل البيئة وما تحتوي من عناصر اساسية كالمتكلم ، المتلقي ، المكان والزمان التي تعد اساس الاشارات .